

Med dvema ognjema: tolmačenje na kriznih območjih

Rok Chitrakar

Abstract

The article provides a general description of interpreting in areas of crisis and conflict, highlighting the various aspects that define it as a specific and independent activity within the interpreting profession. The unique and challenging context in which this form of interlingual transfer takes place presents numerous issues. The complex and unpredictable dynamic of this profession presents an obstacle to establishing a relevant training curriculum, based on a unified code of conduct. Further difficulties arise from the conflicting role of local interpreters who continuously struggle to find a balance between personal ethics and professional requirements while facing the consequences of often negative or hostile attitudes towards their activity. The legal status of interpreters involved in international conflicts also has to be taken into consideration, especially in cases where the lack of proper regulation and definition of their function can lead to more dangers and unnecessary risks. Interpreting in crisis areas has long remained in the background and has not received sufficient attention from the professional community or the public. This article attempts to reveal the importance of the role of interpreters in the development of current events in the principal arenas of conflict. It also sheds light on the main problem areas which pose a serious threat to members of this profession and focuses on positive initiatives and potential improvements.

Key words: interpreting, interpreting in areas of crisis and conflict, interpreting training, technologies in interpreting, the role of the interpreter

Ključne besede: tolmačenje, tolmačenje na kriznih območjih, tolmaško usposabljanje, tolmaške tehnologije, vloga tolmača

Jacob je bil verjetno zadnji izmed vojakov, ki so mi jih predstavili, a – kot sem hitro spoznal – tudi najpomembnejši. Bil je iznajdljiv, preizkušen v bitki in brez dvoma edini med nami, ki je lahko dejal, da je odrasel na ulicah Mosula. Bil je ključnega pomena za delovanje odreda v najbolj nevarnih sosesčinah mesta.

Ta turkmenijski kristjan, ki je v desnem rokavu vedno nosil fotografijo svojih sinov Johna in Paula, nam je pomagal na nešteto načinov: miril je napetosti med šejki, vzpostavljajl vezi z verskimi voditelji, krepil odnose z iraško policijo in vojaškimi uradniki. Kljub temu da je bil dodeljen mojemu odredu, je pomagal drugim, kadar so ti na patroljah potrebovali dodaten par oči in ušes.

Pri tem pa je tudi ogromno tvegaj. Jacob je na patroljah vedno nosil masko, za katero je skrival svojo identiteto. Povedal mi je, da je to nujno, ker bi ga sicer lahko doleteli povračilni ukrepi zaradi sodelovanja z Združenimi državami. Delo je sprejel, ker je moral zaslužiti dovolj, da bi se z družino preselil iz Iraka. Živel je na obrobju Mosula in sektantsko nasilje, ki je po tem območju pustošilo leta 2004, ga je prepričalo, da življenje za manjšinske kristjane v Iraku ni več varno.

Za njim sem izgubil vse sledi (poslal sem mu nekaj e-sporočil, brez odgovora), vendar pa sem nazadnje, ob povratku v Irak leta 2008, slišal, da mu za selitev ni uspelo nabrati dovolj denarja. Jacob ni državljani Združenih držav ali uradni pripadnik ameriške vojske. In vendar sem o njem vedno razmišljaj kot o soborcu. Pozabiti na tolmača, kot je Jacob, pomeni kršiti temeljno načelo ameriške vojske

»Leave no man behind«. ¹

Tako je svoje izkušnje z vojnimi tolmači za New York Times z vidika vojaka v svoji kolumni *A Soldier Writes* opisal Tim Hsia, pripadnik pehotne enote v Iraku (2009). V Mosul, največje in eno izmed najbolj nevarnih mest, je prispel poleti, leta 2005. Že kmalu po prvem srečanju s tolmačem Jacobom je spoznal nujnost uspešnega sporazumevanja za učinkovito delovanje vojaških enot. Tolmačenje na kriznih območjih (Kahane 2007) je v zavest javnosti začelo pronicati šele s tovrstnimi pričevanji in poročanjem svetovnih medijev s področij aktualnih konfliktov, humanitarnih kriz in naravnih katastrof. Z vojnih front Afganistana in Iraka, dveh največjih žarišč sodobnega konflikta, ki tako ali drugače zajemata velik del mednarodne skupnosti, so začela prihajati poročila, ki razkrivajo vlogo in pomen teh poprej slabo vidnih pripadnikov tolmaškega poklica. Ti delujejo v izredno nevarnih okoliščinah, odmaknjenih od realnosti zahodnega sveta, in morda prav zato ni nenavadno, da doslej niso bili deležni posebne pozornosti.

¹ Prevod in priredba avtorja razprave. Razprava temelji na raziskavi v okviru magistrskega študija Tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo FF UL (Chitrakar 2011).

1 UVOD

Tolmačenje na kriznih območjih vključuje tako delo tolmačev na območjih konflikta (vojn, oboroženih spopadov) kot na območjih humanitarnih kriz. Od drugih vrst tolmačenja se najbolj opazno razlikuje po nevarnosti in težavnosti okoliščin, v katerih poteka. Tolmači na kriznih območjih (Kahane 2007) so za razliko od kolegov, ki delujejo v bolj običajnih, varnih in udeležencem diskurza naklonjenih komunikacijskih kontekstih, neprimerljivo bolj ogroženi, poleg tega pa se soočajo s številnimi specifičnimi izzivi. Po pregledu skromnega nabora strokovne literature in zabeleženih pričevanj ter izkušenj, povezanih s tolmačenjem na kriznih območjih, je mogoče izpostaviti tri prevladujoče kontekste, v katerih se pojavlja.

Prva vrsta tolmačenja na kriznih območjih, ki predstavlja najbolj obsežen del problematike in ji je zato primerno posvečati tudi nekoliko več pozornosti, je **tolmačenje na območjih konflikta** (Fitchett 2010) oziroma vojno tolmačenje. Gre za tolmačenje v kontekstu aktualnih meddržavnih in, v zadnjem času vse bolj pogostih, »notranjdržavnih« oboroženih spopadov. V takšnih okoliščinah tolmači največkrat delajo za katero od udeleženi strani spora in so temu primerno obravnavani kot pripadniki njenih enot. Tolmači torej ne delujejo vselej kot nevtralni udeleženci, med njihove zadolžitve spadajo namreč tudi taktične in obveščevalne naloge, ki neposredno vplivajo na premike, v določeni meri pa tudi na uspeh vojaških enot. Do nedavnega je bilo eno osrednjih žarišč, v katerih so vojni tolmači delovali, v naši neposredni bližini, na območjih oboroženih konfliktov, ki so bila po razpadu nekdanje Jugoslavije najbolj kritična. Z delom na nekdanjih vojnih območjih Srbije, Hrvaške, Bosne in Kosova ima izkušnje nemalo tolmačev in prevajalcev, ki nam s svojimi pričevanji omogočajo dragocen vpogled v osrčje te problematike. Trenutno je delovanje vojnih tolmačev najbolj osredotočeno na Afganistan in Irak, kjer se konflikti kljub opaznemu zmanjšanju števila prisotnih oboroženih enot še vedno nadaljujejo. Na teh področjih z mednarodnimi oboroženimi silami sodelujejo zlasti lokalni tolmači, ki jim pomagajo pri navezovanju stika s tamkajšnjim prebivalstvom, pri pridobivanju informacij, zasliševanjih, usposabljanju in drugih vojaških aktivnostih.

Drugo večje področje tolmaškega delovanja na kriznih območjih je **tolmačenje v okviru mirovnih misij**. Mirovne misije običajno nastopijo po uradni prekinitvi oboroženih spopadov, v času premirja. Gre za mednarodne operacije, ki združujejo pripadnike različnih držav, ki pod okriljem organizacij, kot sta Nato in OZN, skrbijo za vzdrževanje stabilnosti (Monacelli 2002) ter spoštovanje mednarodnih dogovorov in konvencij. Izkušnje kažejo, da tudi v teh primerih konflikti nikakor niso izključeni, zato je to še vedno eden nevarnejših kontekstov, v katerih lahko delujejo tolmači. Ti so pri delu za mirovne misije v nekoliko drugačnem položaju kot njihovi vrstniki, ki tolmačijo v vojnih žariščih. Njihova vloga je nevtralna, poleg tega pa ne sodelujejo zgolj s pripadniki vojske, ampak tudi s strokovnjaki

civilisti, prostovoljci in lokalnim prebivalstvom. S svojim znanjem in kompetencami tako prispevajo k obnovi prizadetih in opustošenih območjih ter k distribuciji materialne in zdravstvene pomoči lokalnemu prebivalstvu. Kljub temu da delujejo v tveganem okolju, kjer so lahko še vedno tarča nasprotnikov tujega posredovanja, zavzemajo precej bolj pozitivno vlogo in uživajo več naklonjenosti.

Nazadnje izpostavimo še **humanitarno tolmačenje**, ki je po nevarnosti in stopnji tveganja na drugem koncu spektra tolmačenja na kriznih območjih. Poteka tako na vojnih območjih kot na območjih mirovnih misij, kjer so spopadi vsaj začasno omejeni; ravno na teh področjih so namreč prisotni ljudje, ki so najhujše prizadeti in humanitarno pomoč nujno potrebujejo. Prva bistvena razlika, ki humanitarno tolmačenje ločuje od drugih prevladujočih tolmaških kontekstov, je pretežno civilna sestava pripadnikov organizacij, ki v teh situacijah delujejo. Naj gre za mednarodne ali za nevladne organizacije: entitete, ki nudijo humanitarno pomoč v tradicionalni obliki, niso oborožene ter se ne morejo in ne smejo aktivno udeleževati spopadov. Njihova osnovna in poglobljena naloga je oskrbovanje prizadete lokalne populacije z najnujnejšo pomočjo, z živili, zdravili in zdravstvenimi storitvami, ter sodelovanje pri procesu obnove, gradnje in popravil osnovne infrastrukture, ki omogoča preživetje. Najbolj intenzivno delo tovrstnih organizacij se začne po koncu konflikta in lahko traja zelo dolgo, saj posledice oboroženega obračunavanja praviloma vedno trajajo dlje kot sami spopadi. Na področju humanitarnega tolmačenja prevladujeta tolmačenje za potrebe medicinske oskrbe in tolmačenje v kontekstu rekonstrukcije ter socialne pomoči.

Strokovna in medijska javnost sta tolmačenju na območjih konfliktov in kriz začeli več pozornosti posvečati, ko so se v medijih in strokovnih publikacijah pojavile prve statistike, ki so pričale o nevarnostih in tveganjih tega dela (Kahane 2010). Že po hitrem pregledu podatkov postane razvidno, da so tolmači na kriznih območjih med najbolj ogroženimi skupinami civilistov, ki delujejo v kontekstu konflikta. Med letoma 2003 in 2008 naj bi bilo v iraški vojni ubitih približno 360 in ranjenih kar 1200 tolmačev (Fitchett 2010), ki so jih zaposlovalе oborožene sile Združenih držav. Nekaterih tolmačev v statistike najverjetneje niti ni bilo mogoče vključiti, ker so kot tarče ugrabitev lokalnih uporniških skupin izginili brez sledu. Irak je le eno izmed aktualnih področij konflikta, tolmače pa poleg Združenih držav pri svojem delu na nevarnih območjih uporabljajo tudi številne druge države in mednarodne organizacije.

Tolmače za delo v žariščih spopadov današnjega sveta najemajo tako oborožene sile kot nevladne organizacije, mediji ter zasebna podjetja, ki na prizadetih območjih sklepajo dobičkonosne posle. Tolmači so običajno pripadniki lokalnega prebivalstva, ki se za delo odločajo po sili razmer, in so za preživetje pripravljene ogroziti tudi osebno varnost. Zaradi zaskrbljujočih statistik in poročil,

ki razkrivajo tragično pomanjkanje spoštovanja statusa ter osebne in poklicne integritete tolmačev, se je pojavila potreba po aktivnem izpostavljanju te problematike in spodbujanju k pobudam oziroma konkretnim ukrepom za izboljšanje.

Pomemben vidik tematike je tudi kompleksnost vloge tolmačev na kriznih območjih (Inghilleri in Harding 2010: 165). Tolmači pogosto sodelujejo s tujimi entitetami, ki v kontekstu vojn – sploh če gre za oborožene sile – običajno ne uživajo pretirane naklonjenosti s strani lokalnega prebivalstva. Posebej kritičen je položaj lokalnih tolmačev, ki jih zaradi sodelovanja s tujci prebivalci hitro označijo za izdajalce ali kolaboracioniste. Sicer nevtralni tolmači, ki so praviloma prisotni zato, da vzpostavljajo stik in komunikacijo z lokalnim prebivalstvom, postanejo uslužbenci »sovražnika« ali »okupatorja«, zaradi česar se nemalokrat znajdejo med glavnimi tarčami napadov oboroženih uporniških skupin, ki do teh posameznikov ne kažejo usmiljenja. V nekaterih primerih so tolmači že bili žrtve ugrabitev, v najbolj tragičnih pa se je njihovo življenje končalo z usmrtnitvijo. Odkupnine so v takih situacijah izredno redke (lokalni tolmači nimajo zaledja tujih državljanov), poleg tega pa ugrabitelji tovrstne priložnosti raje izkoristijo za zgled in svarilo vsem posameznikom, ki se za to delo odločajo. Na vlogo tolmačev so vezani tudi pomembni etični vidiki, ki si v situacijah krize in konflikta nasprotujejo in s tem onemogočajo razvoj enotnega poklicnega kodeksa.

Z varnostjo tolmačev na kriznih območjih je neposredno povezano vprašanje njihovega statusa, predvsem v okvirih določb mednarodnega prava. Te so večinoma nezadovoljive, saj tolmačem kljub njihovi očitni izpostavljenosti ne namenjajo posebne pozornosti. To lahko deloma pripišemo tradicionalni nevidnosti lika tolmača pa tudi zastarelosti pravnih instrumentov, ki problematike v aktualnih kriznih in konfliktnih kontekstih ne predvidevajo. Več dela bi moralo biti posvečenega statusu nevtralnosti tolmačev na kriznih območjih (Bartolini 2009), obenem pa bi jim morala biti zagotovljena dodatna varovala, ki bi jih ščitila pred pregonom zaradi opravljanja poklica ali bi jim zagotavljala določeno mero imunite pred zahtevami sodnih organov. Tako bi udeleženci konflikta lažje razumeli, da tolmač v večini primerov ni in ne more biti grozeč element, ki ga je zaradi varnosti ali interesov potrebno odpraviti.

Omenili smo že odnos delodajalcev, organizacij in agencij do tolmačev, ki jih zaposlujejo za delo na nevarnih območjih. Tolmači so, vsaj za lokalne razmere, relativno ustrezno poplačani, čeprav to še zdaleč ne odtehta nevarnosti in tveganj, s katerimi se vsak dan soočajo. Veliko večja težava je zagotavljanje kontinuirane oskrbe in varnosti tolmačev tako med kot po konfliktu. Mnogi posamezniki se zaradi posledic dela v vojnih žariščih soočajo s hudimi zdravstvenimi težavami in poškodbami, za katere delodajalci pogosto nočejo odgovarjati. Tolmači so po opravljenih dolžnostih prepuščeni sebi in niso deležni ustrezne pomoči entitet, ki

jih najemajo. Poleg zdravstvenih težav jih bremeni vprašanje samega preživetja in nadaljnega življenja v domovini – zaradi negativne vloge, pridobljene z delom za tuje organizacije, jim je lokalno prebivalstvo nenaklonjeno ali pa za njih predstavlja celo resno grožnjo. Izgnani iz domačega okolja iščejo zatočišče v drugih državah, največkrat v tistih, ki so jim služili. Ko se tam nazadnje znajdejo, pa nemalokrat že v okviru azilnega postopka naletijo na zaprta vrata.

2 USPOSABLJANJE: POMEN IN IZZIVI

Kako naj se posamezniki obvarujejo številnih pasti dela na kriznih območjih? Dokler po svetu divjajo konflikti in pustošijo krize, ki jim v trenutnih okoliščinah ni videti konca, bodo obstajale tudi potrebe po storitvah tolmačev. Če posameznikov, ki se za to delo odločajo, ni mogoče zaščititi pred nevarnostmi in nepredvidljivimi posledicami tega poklica, k izboljšanju situacije morda lahko še največ prispeva ustrezno usposabljanje. Usposabljanje za tolmačenje na kriznih območjih je še v povojih, saj do nedavnega ta oblika tolmaške dejavnosti tudi s strani strokovne in akademske skupnosti ni bila priznana kot samostojna in se ji kot taki ni namenilo veliko pozornosti. Delo v kontekstu kriz zahteva temu prilagojeno usposabljanje, ki v svojem učnem programu predvideva reševanje poglobljenih težav in vprašanj, povezanih s tem poklicem. Z razvojem ključnih spretnosti in znanj ter ustrezne prakse, ki jo zahteva delovanje v okoliščinah vojnih viher in kriz bi bila lahko prihodnost tolmačev vsaj nekoliko svetlejša.

Tolmačenje na kriznih območjih zaenkrat v študijske programe ni vključeno, kar je razumljivo, saj so potrebe po usposobljenih tolmačih za takšno delo – vsaj na evropski ravni – nizke. Delodajalci se še vedno raje odločajo za najemanje lokalnih tolmačev (Fitchett 2010), ki v veliki večini niso sistematično usposobljeni, so pa zato cenejši, manj zahtevni in, zaradi poznavanja lokalnih razmer in prebivalstva, velikokrat tudi bolj koristni. Vprašati se moramo, ali je posameznika na tolmačenje v kontekstu krize in konflikta sploh mogoče pripraviti. Okoliščine dela so namreč tako raznolike in nepredvidljive, da je v usposabljanje nemogoče vključiti vse možne scenarije in ovire, na katere utegnejo tolmači naleteti.

Ravno tu se torej pojavlja ena večjih težav usposabljanja za tolmačenje na kriznih območjih. Kako približati realnost življenja in delovanja v kontekstu vojn in humanitarnih kriz posamezniku brez izkušenj, ki mora za nameček obvladati še specifične spretnosti, ki jih zahteva tolmaško delo? Smiselnost oblikovanja učnega programa za tolmače, ki bi potencialno lahko delovali na območjih konfliktov in kriz, je vprašljiva. Poleg tega ni veliko verjetnosti, da bi se študenti tolmačenja sami odločali za delo, ki je v primerjavi z ugledno konferenčno in institucionalno različico slabše plačano, bolj naporno in predvsem bolj tvegano.

Zato je bolj smiselno, da se usposabljanje za tolmačenje na kriznih območjih osredotoči na tiste, ki v tem kontekstu že delujejo: na lokalne tolmače in pripadnike vojsk, ki se za to delo specializirajo (Monacelli 2002). Lokalni tolmači bi od usposabljanja lahko veliko pridobili – z izboljšanjem formalnega tolmaškega znanja, tehnik in pristopov bi se lažje soočili s pritiski in naporom vsakdanjega dela. Obenem bi jim usposabljanje omogočilo vpogled v problematiko njihovega dela, v etične dileme, izhajajoče iz vloge tolmača, ter pomanjkljivosti v statusu in ureditvi delovnih razmerij. Boljše zavedanje statusa in težav pri uveljavljanju pravic bi tudi lokalne tolmače morda spodbudilo k povezovanju in oblikovanju poklicne skupnosti. Ta bi bila pri doseganju zahtev veliko bolj učinkovita kot posameznik, ki je pri soočanju s težavami, od urejanja zdravstvenega zavarovanja in nadomestil do pravičnega poplačila (Fitchett 2010), zaščite in ustreznih delovnih pogojev, prepuščen samemu sebi. Po drugi strani bi imeli od strokovnega tolmaškega usposabljanja korist pripadniki vojaških enot, ki bi jim delo olajšalo predvsem boljše zavedanje težav ne le medjezikovnega, ampak tudi in predvsem medkulturnega prenosa. Dobro poznavanje lokalnih družbeno-kulturnih specifik in dojemljivost za drugačne vrednostne sisteme in prepričanja sta bistvena za učinkovito delovanje v tujem okolju. Sporazumevanje je namreč osnovano na vzpostavljanju in ohranjanju stika, zaupanja in medsebojnega spoštovanja, ki ga zagotavlja ravno zmožnost premostitve kulturnega prepada med sogovorniki.

Ženevska Ecole de Traduction et d'Interpretation (ETI), oddelek za prevajalstvo in tolmačenje na Univerzi v Ženevi, se je na omenjeno problematiko odzvala s projektom *Tolmačenje na kriznih in vojnih območjih* in tako postala edina izobraževalna ustanova na svetu, ki je posebej v ta namen razvila virtualno učno okolje za tolmače (Moser-Mercer in Bali 2008). ETI pri projektu sodeluje z Mednarodnim odborom rdečega križa, ki pri svojem delu v okviru humanitarnih misij na terenu redno sodeluje s tolmači, ki omogočajo sporazumevanje z lokalnim prebivalstvom. Pomemben korak pri razvoju projekta je bila izdelava vprašalnikov za delegacije na terenu, s pomočjo katerih je bilo mogoče lažje opredeliti poglobitve potrebe, bistvene za usposabljanje tolmačev za delo na kriznih območjih. Pridobljene informacije omogočajo tudi boljše načrtovanje izvedbe virtualnega učnega programa; pomembno vprašanje je bilo, kako različnim potrebam učinkovito (tudi stroškovno) zadostiti ter obenem kar najhitreje ustvarjati usposobljene kadre. Del temeljnih priprav ETI je bila tudi delavnica za vojne tolmače, ki je pokazala, da tovrstni dogodki lahko znatno prispevajo k razumevanju potreb in problematike nasploh.

Projekt je spodbudila naraščajoča potreba po tolmačih, ki bi delovali v okviru humanitarnih akcij na aktualnih prizadetih območjih. V času po konfliktu je vsakršna pomoč pri širjenju nujne pomoči življenjskega pomena, vendar na to mednarodne

in humanitarne organizacije niso vedno najboljše pripravljene. V ključnih trenutkih tako nemalokrat primanjkuje tolmačev in prevajalcev, ki bi bili pripravljene delati na nevarnih, konfliktnih območjih ali na področjih, ki so izpostavljena naravnim katastrofam. Merila za najemanje tolmačev so zaradi izrednega pomanjkanja temu primerno nizka; za rekrutiranje zadošča že poznavanje lokalnega jezika ali dialekta in osnovno znanje angleščine, skupnega jezika mednarodnih operacij. Običajno ne gre za usposobljene tolmače ali prevajalce, ampak se dela lotevajo posamezniki, ki nimajo osnovnega tolmaškega znanja ter niso seznanjeni s poklicno etiko, ki je lahko pri delu na takih področjih kritičnega pomena.

Posledice pomanjkanja ustreznega znanja in izkušenj so lahko zelo hude, v nekaterih primerih celo katastrofalne. Če v okviru humanitarnih akcij osebje na terenu ne more učinkovito komunicirati, težko oceni dejanske potrebe, posledično pa tudi ne more nuditi ustrezne pomoči. To je še toliko huje, če upoštevamo običajen obseg finančnega vložka in človeških virov, namenjenih reševanju kriznih situacij. Brez vsakršnega deontološkega znanja so lahko posledice dela tolmačev, ki so primorani v določenih situacijah, recimo v postopkih za pridobivanje azila ali med sodnimi zaslišanji in preiskavami, podajati mnenja in izjave, zelo resne. Možnih komunikacijskih scenarijev je toliko, da utegnejo predstavljati težave že usposobljenim tolmačem, ki morajo v nekaterih primerih prevzemati vloge, ki presega okvire njihovih osnovnih zadolžitvev.

Prvi cilj projekta ETI je bil pridobiti podrobno razumevanje sporazumevalnih potreb na kriznih in vojnih območjih. Pridobljeno znanje in podatke je bilo nato treba uporabiti pri snovanju ustreznih učnih programov in zbiranju materialov za usposabljanje terenskih tolmačev prek spleta. Takšen način dela tolmačem omogoča, da svoje znanje učvrstijo in nadgradijo, ne da bi morali pri tem za daljše obdobje zapustiti mesto napotitve in prenehati z opravljanjem nujno potrebnih storitev. Izkazalo se je, da so potrebe odvisne od posameznih komunikacijskih scenarijev, ki zahtevajo rabo določene terminologije in poznavanje specifičnih področij (npr. vojaška, medicinska terminologija, mednarodno pravo ipd.). ETI je na podlagi pridobljenih podatkov, svojih ocen in ugotovitev zasnovala dva osnovna modula usposabljanja, ki omogočata učenje na daljavo s pomočjo spleta ali različnih oblik prenosnih medijev (Moser-Mercer in Bali 2008):

- Modul 1 se osredotoča na specifično komunikacijskih situacij ob upoštevanju poklicne etike. Obenem tolmača usmerja k boljšemu zavedanju dela, kar lahko neposredno prispeva k izboljšanju komunikacije med udeleženi.
- Modul 2 se posveča osnovnim veščinam konsektivnega tolmačenja, pri čemer je učenje osnovano na vzorčnih komunikacijskih scenarijih. Poudarja tudi obvladovanje relevantne terminologije, ki je prav tako odvisna od konteksta in okoliščin dela.

Virtualinstitute, kot je ETI svoj virtualni pedagoški projekt poimenovala, združuje tehnične zmožnosti in programsko opremo za poučevanje tolmačenja na daljavo. Program zajema bazo govorov, možnost snemanja na dveh kanalih in dostop do povratnih informacij. Bolj kot tehnična in multimedijška osnova, na kateri je projekt zasnovan, je pomembna osrednja zamisel programa: ustvariti pedagoško okolje na podlagi medsebojnega sodelovanja. Tolmaške spretnosti lahko uporabniki programa pridobivajo na daljavo, obenem pa sodelujejo z drugimi tolmači, delujočimi na kriznih območjih, ter si pri tem izmenjujejo nasvete in dragocene izkušnje. S tem se vzpostavi skupnost, ki lahko sočasno razvija tolmaško prakso in znotraj katere prispevki uporabnikov izboljšujejo kakovost in relevantnost usposabljanja. Za potrebe delovanja je angleščina izbrana kot osrednji jezik, kar zagotavlja uporabnost programa po celem svetu, ciljne jezike usposabljanja pa se izbira na podlagi najnujnejših potreb, ki so jih pomagali razpoznati projektni partnerji v fazi analize. Trenutno so med najbolj aktualnimi jeziki dela na kriznih območjih poleg splošno razširjenih angleščine, francoščine, ruščine in nemščine še arabščina, urdujščina, hindujščina in birmanščina, da ne omenjamo njihovih številnih dialektalnih različic (Moser-Mercer in Bali 2008).

Vojna in krizna območja so velik izziv z vidika posredovanja učnih materialov in spodbujanja sodelovanja uporabnikov. Usposabljanje določajo tehnične omejitve, ki predstavljajo težave predvsem pri sodelovanju z manj razvitimi državami s šibko komunikacijsko infrastrukturo. Zaradi slabih in nestalnih informacijskih povezav mora biti učni program posredovan v manjših, obvladljivih enotah. Potrebna znanja in specifične spretnosti je treba razdeliti na ločene razdelke, vsakemu izmed teh mora biti posvečena učna aktivnost, obenem pa je priporočljivo, da učna enota ne traja več kot 10 minut. Komunikacijske povezave na vojnih območjih, ki so pogosto tarče napadov, niso dovolj zanesljive, delovni čas terenskih tolmačev pa je obenem natrpan in nepredvidljiv. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da so tolmači po dalj časa izolirani in se s svojimi vrstniki zaradi različnih delavnikov ne morejo povezovati ali pa se ne morejo osebno srečevati, ker so vsakršni premiki in potovanja prenevarni. Koncept razvijanja poklicne skupnosti in medsebojnega sodelovanja s pomočjo komunikacijskih sredstev je zato najbolj primeren, usposabljanje s skupnimi cilji (izmenjava znanj in izkušenj, razvoj dobre prakse) pa lahko vodi k ustvarjanju močnih vezi, ki lajšajo učni proces. S pomočjo medsebojne učne podpore in raznolikih pedagoških scenarijev, prilagojenih delu v takšnih okoljih, se program lahko neprestano razvija. Uporabniki učno okolje v končni fazi izkoristijo tudi za pripravo na delo; usposabljanje in praksa tako postaneta neločljivo povezana.

Kljub razvoju sodobnih tehnologij in vedno večjih komunikacijskih zmožnosti ter kapacitet ima neposredna prisotnost tolmačev na terenu še vedno prednost pred tolmačenjem na daljavo (*remote interpreting*), ki komunikacijo zaenkrat le otežuje,

saj ne upošteva izzivov sporazumevalnega okolja. Pomembno je, da je na kriznih območjih dovolj usposobljenih lokalnih kadrov, kar omogoča dolgoročni razvoj poklica, neodvisen od zunanje podpore in izzivov, ki jih predstavljajo tehnične zmožnosti. Pozitivne posledice višanja ravni tolmaških spretnosti in znanj segajo preko časovnih okvirov konflikta ter predstavljajo odlično izhodišče za delo tolmačev po vojni oziroma krizi v procesu obnove ter družbenogospodarskega okrevanja.

3 PRAVNI STATUS IN ZAŠČITA TOLMAČEV NA KRIZNIH OBMOČJIH

Tolmači v kontekstu konflikta v primerjavi z drugimi udeleženci in akterji morda niso ne najbolj opazni ne najbolj vplivni, vendar pa se kot posebjeno sredstvo medjezikovnega sporazumevanja brez dvoma nahajajo v osredju in ospredju razvoja dogodkov na kriznih območjih. Nepogrešljivost jezikovnega posredovanja (Bartolini 2009), za katero so zaslužni usposobljeni in kompetentni posamezniki, ki delujejo v mednarodnih oboroženih konfliktih ter v humanitarnih akcijah na družbeno in politično nestabilnih ter ogroženih območjih, je jasno navedena že v ženevskih konvencijah. Te vsebujejo vrsto določb, ki zahtevajo prisotnost usposobljenih posameznikov, ki kot medjezikovni posredniki osebam, na katere se konvencije sklicujejo, omogočajo dostop do ustrezne pravne zaščite.

S pravnega vidika tolmači v interesu mednarodne skupnosti delujejo pod okriljem mednarodnih organizacij, ki so na kriznih območjih prisotne, da bi zagotovile pomoč lokalnemu prebivalstvu. Obenem tolmači svoj delež prispevajo tudi s sodelovanjem s pripadniki medijev ter tako omogočajo sprotno poročanje o dogajanju, ki je ključnega pomena za opozarjanje in ozaveščanje svetovne javnosti. Pomena vloge tolmačev in nepogrešljivosti njihove funkcije v kriznih žariščih torej ni mogoče zanikati. In vendar so analize njihovega pravnega statusa (Bartolini 2009) pokazale, da so tolmači deležni manj specifične, na funkcijo oz. na poklic vezane pozornosti kot druge kategorije udeležencev konflikta, ki jih zajema mednarodno pravo. Pravno zaščito, ki jo uživajo tolmači, tako lahko opišemo le s pomočjo primerjave oziroma z razmislekom o pravnih načelih, ki veljajo za nekatere bolj vidne skupine ali kategorije udeležencev konflikta. Tolmač v mednarodnem pravu namreč ni posebej ali ločeno obravnavan. Drugače je na primer s – v določeni meri primerljivim – statusom novinarja, za katerega lahko v ženevskih konvencijah najdemo specifične določbe.

O pomanjkanju izrecne pravne zaščite tolmačev na kriznih območjih priča tudi dejstvo, da se tej problematiki zaenkrat natančneje ni posvetila še nobena pravna študija (Bartolini 2009). V središču razprav o pravnih ukrepih in instrumentih, ki bi lahko prispevali k varnosti dela civilistov na kriznih območjih, so ponavadi

pripadniki medijev. O tolmačih, ki se večinoma pojavljajo v pomožni funkciji in omogočajo osnovno komunikacijo med novinarji in lokalnim prebivalstvom ali vojaškimi silami, ni veliko govora. Kljub temu da se enako ali pa celo bolj pogosto znajdejo v rizičnih situacijah, se jih v prizadevanjih za izboljšanje zaščite in pravnega statusa še vedno prevečkrat pozablja.

Čeprav liku tolmača mednarodno pravo in javnost namenjata le malo pozornosti, to še ne pomeni, da je v tem oziru v celoti prepuščen sebi. Določbe mednarodnega prava priznavajo pomen in koristnost tolmačenja, ki je bistveno za pravilno delovanje številnih zakonskih varoval. Omembe tolmačev oziroma – v besedilih – »usposobljenih« tolmačev je mogoče najti že v delih tretje in četrte ženevske konvencije iz leta 1949. V tretji konvenciji 96. in 105. člen opisujeta pravice vojnih ujetnikov do tolmača v okviru kazenskih procesov. Podobne določbe lahko najdemo v 72. in 123. členu četrte ženevske konvencije, ki jasno navajata, da imajo civilne osebe, ki so pridržane v kontekstu vojaške okupacije in proti katerim so sproženi disciplinski ali kazenski postopki, pravico do uslug usposobljenega tolmača. Te določbe so namenjene zagotavljanju pravičnega sojenja za vse osebe, ki jih je mogoče obravnavati znotraj področja uporabe ženevskih konvencij.

V kontekstu tolmačenja na kriznih območjih tolmač največkrat zaseda enega izmed dveh položajev, ki različno opredeljujeta njegov pravni status: tolmači lahko delajo za katero od strani, udeleženih v konflikt, ali pa s svojim delom prispevajo k delu nevtralnih subjektov, agencij in posameznikov, med katere sodijo mednarodne organizacije in misije, nevladne organizacije in pripadniki medijev. V primeru, da tolmač dela za eno od strani v konfliktu, je potrebno ugotoviti, ali pri opravljanju svoje funkcije deluje kot pripadnik oboroženih sil, kar ga izpostavlja kot legitimno tarčo napadov, ali pa kot civilist, ki ga je treba varovati pred neposrednimi napadi in posledicami konflikta. Tolmači naj načeloma ne bi bili zajeti v kategorijo pripadnikov oboroženih sil, razen če gre že v osnovi za vojake, ki so bili za opravljanje tega dela dodatno izurjeni. Če bi definicijo vojaka omejili zgolj na posameznike, ki neposredno opravljajo borbena funkcija, bi bila situacija precej bolj enostavna: v takem primeru, bi iz ogrožene kategorije izpadli vsi tolmači, tako civilisti kot pripadniki oboroženih sil. Tak argument v realni vojni situaciji nima veliko teže, saj aktivni udeleženci oboroženega konflikta niso le ti, ki v rokah držijo strelno orožje, ampak tudi ostali, ki s svojimi kompetencami delovanje in premike vojaških enot omogočajo: inženirji, vezisti, komunikacijski strokovnjaki pa tudi tolmači. Namesto uradnega statusa, ki bi določal mesto udeležencem katere izmed strani konflikta, se v realnosti bolj pogosto upošteva načelo »neposrednega sodelovanja v sovražnostih«. Posledično civilist, ki s svojim delom prispeva k operacijam ali dejavnostim, ki jih je mogoče opredeliti kot sovražne, ob upoštevanju omenjenega načela izgubi položaj nevtralnosti in postane potencialna tarča napadov.

Zaradi vnetih razprav o ohlapnosti pojma »neposrednega sodelovanja v sovražnostih« je Mednarodni odbor rdečega križa oblikoval smernice, ki naj bi problematiko pojasnjevale in primerno razčlenile. Besedilo vsebuje kriterije, s katerimi je mogoče identificirati nekatere od dejavnosti, ki sodijo na to področje. Med temi so recimo dejanja agresije proti udeležencem konflikta, dejavnosti nadzora nad zajetim osebjem, taktično-obveščevalne operacije (npr. identifikacija tarč) ipd. Kljub temu je težko označiti delo tolmačev, ki zgolj omogočajo sporazumevanje med dvema stranema, kot sestavni element sovražnosti, še posebej v primerjavi z drugimi oblikami jezikovnih storitev, ki v to kategorijo brez dvoma sodijo, npr. prevajanje zašifriranih sporočil ali vojaške korespondence nasprotni strani. V slednjem primeru je očitno, da opravljeno delo neposredno prispeva k taktični prednosti udeleženke konflikta, ki se te storitve poslužuje. Tolmač z opravljanjem tovrstnega dela status nevtralnosti avtomatično izgubi.

Zagotavljanje zaščite tolmačev na kriznih območjih ne pomeni le urejanja in spoštovanja njihovega poklicnega in pravnega statusa ter varovanja med delom v nevarnih okoliščinah. Za tolmače ima namreč delo na kriznih območjih daljnosežnejše posledice, ki presegajo trajanje samega konflikta ali zadolžitvev. Poleg tega, da jih utegnejo zaradi podobe, ki si jo ustvarijo v očeh lokalnega prebivalstva, čakati negativne posledice, se lahko tolmači znajdejo v specifični vlogi, ki je ne smemo spregledati.

Tolmači, ki delajo na območjih konflikta, se v okviru preiskovalnih postopkov soočajo z enakimi tveganji in nevarnostmi kot priče v sodnih postopkih (Thomas 2003: 307). Pogosto imajo dostop do informacij, ki lahko koristijo kateri od strani, udeleženih v konfliktu, in imajo kot taki specifično obveščevalno vrednost. Seveda se njihovega edinstvenega položaja zavedajo tudi drugi udeleženci konflikta, ki utegnejo v upanju, da bi se dokopali do podatkov, poskušati nanje na različne načine vplivati.

Ker se tolmače povezuje in identificira z drugimi državami, tujimi institucijami, agencijami in organizacijami, bi jim morale ravno tovrstne entitete zagotavljati zadovoljivo, kontinuirano varovanje tudi po koncu konflikta. Zato obstaja več tehtnih razlogov (Thomas 2003):

- Iz izpostavljanja tveganju oziroma nevarnostim, ki pretijo tolmačem, izhaja določena mera moralne odgovornosti; varovanje bi moralo biti omogočeno ne glede na to, ali je navedeno v delovni pogodbi ali ne.
- V obseg moralne odgovornosti sodi tudi obveza, da se pripadnika skupine ne sme zapustiti v nevarnosti (eno poglavitnih načel vojaških organizacij).
- Tolmači so lahko dolgoročno pomembni za uspešno rekonstrukcijo opustošenih območij. Zaradi poznavanja in razumevanja konfliktnih stališč lahko prispevajo k lažji spravi med udeleženi stranmi. Kot relativno nevtralni udeleženci lahko tolmači pomagajo v fazi obnove, ki je bistven del vsake mirovne operacije (Thomas 2003: 310).

Žal se status tolmačev znotraj organizacije ali institucije, s katero sodelujejo, največkrat razblini v trenutku, ko je konflikta konec. Takrat so tolmači prepuščeni usodi, le redke izjeme so vključene v evakuacijske načrte. Naenkrat tolmači niso več del ekipe oz. pripadniki organizacije, ampak postanejo sredstvo, ki je odslužilo svoj namen.

4 ODZIVI IN POBUDE

Ko govorimo o statusu tolmačev na kriznih območjih ter pomanjkljivostih, ki jim povzročajo največ težav, ne smemo pozabiti omeniti prizadevanj in truda strokovne skupnosti in medijev za izboljšanje situacije. Problematika tolmačenja na vojnih žariščih in na področjih humanitarnih kriz iz ozadja izstopa šele v zadnjem času. To lahko v največji meri pripišemo nevidnosti tolmačev, ki v tovrstnih kontekstih vselej delujejo predvsem kot stranski in vmesni akterji, izključeni iz neposrednega dogajanja.

In vendar pomen in vloga tolmačev nista ostala neopažena. Zaradi posameznikov, ki so z njimi v kontekstu krize in konflikta sodelovali in so se lahko sami prepričali o njihovi vrednosti, se je lik tolmača počasi začel bolj vidno pojavljati tudi v javnosti. Vse večje število prispevkov in člankov o delu s tolmači, ki so se začeli v času vojn v Iraku in Afganistanu pojavljati tudi na naslovnica svetovnega tiska in spletnih medijev, so problematiko približali sicer neobveščeni javnosti, kar je nazadnje privedlo do nekaterih pobud, ki bi lahko v prihodnosti pozitivno vplivale na razvoj situacije in izboljšanje statusa pripadnikov tega poklica. Poleg rednejšega pojavljanja v medijih je za izrazitejšo premike in napredek pri reševanju problematike zaslužen tudi odziv stroke, torej tolmaške in prevajalske skupnosti, ki sta začeli tematiko vključevati v razprave in raziskovalno dejavnost ter, še pomembneje, v konkretne pobude in projekte.

Med vidnejšimi poklicnimi združenji, ki spodbujajo razvoj tolmaških standardov in prispevajo k uveljavitvi statusa tolmačev, je gotovo AIIC, mednarodno združenje konferenčnih tolmačev. Med najbolj opaznimi prispevki na temo kriznega in vojnega tolmačenja so nekateri članki, ki opozarjajo na različne vidike problematike in k bolj aktivnemu delovanju pozivajo tudi druge pripadnike tolmaške skupnosti. Ker je bil odziv znotraj skupnosti dovolj odmeven, se je pojavila potreba po organizaciji foruma AIIC o tolmačih na območjih konflikta. Udeleženci dogodka in govorniki so bili tako pripadniki tolmaške stroke kot strokovnjaki z drugih področij, politologi, pravniki, nekdanji pripadniki obojnih sil, humanitarnih organizacij in vladnih služb, ki so s svojimi specifičnimi vpogledi in izkušnjami pomagali osvetliti nekatera najbolj pereča vprašanja. Pomembnejše točke, povezane s problematiko kriznega in vojnega tolmačenja,

so bile izpostavljene na osnovi poročil in opisov stanja, statusa ter etičnih dilem, ki izhajajo iz tovrstnega dela. Takšni dogodki so brez dvoma potrebni in koristni, saj spodbujajo nadaljnji razmislek in delo ter obenem ustvarjajo mrežo posameznikov in skupin, ki se bodo z opozarjanjem na pomanjkljivosti in reševanjem težav ukvarjali tudi v prihodnosti.

Na problematiko se je spodbudno odzvalo tudi mednarodno združenje prevajalcev FIT (Fédération Internationale des Traducteurs), krovna organizacija, ki povezuje prevajalska združenja več držav. Združenje opozarja na situacijo, v kateri se nahajajo številni lokalni tolmači, ki so izpostavljeni resnim tveganjem in nevarnostim, obenem pa pogosto prisiljeni v opravljanje za poklicno skupnost spornega dela, npr. zasliševanje vojnih ujetnikov, kar neposredno krši nevtralnost vloge tolmača. Kršenje poklicne integritete se seveda ne more primerjati z neposrednimi nevarnostmi, ki ogrožajo fizično integriteto vojnih tolmačev. Ti so v zadnjem času postali tarče sistematičnih napadov in celo usmrtitev opozicijskih ali uporniških skupin na območjih konfliktov. Organizacija izpostavlja tudi sporen in izkoriščevalski odnos nekaterih delodajalcev, ki za status, zaščito in varovanje najetih tolmačev tako med kot po konfliktu nočejo prevzemati odgovornosti. Sali Alal, profesor na univerzi v Mosulu, je s somišljeniki ustanovil združenje za zaščito človekovih pravic tolmačev v Iraku (The Society for the Protection of Human Rights of Interpreters in Iraq), ki opozarja javnost na kritičnost situacije ter tolmačem in njihovim družinam pomaga z zbiranjem denarnih prispevkov. Izmikanje odgovornosti nekaterih držav in organizacij do lokalnih tolmačev, ki jih zaposlujejo, ostro obsoja: »Dejstvo, da tolmačev in prevajalcev ne najemata neposredno ameriška vlada ali vojska, ampak zasebna podjetja kot Titan, pristojnih organov ne razrešuje odgovornosti za njihovo varnost« (The Union of Communication and Language Professionals, Denmark 2006). Pobude združenja FIT so k ukrepanju spodbudile tudi posamezne države, kar vzbuja nekaj optimizma za izboljšanje razmer. Dansko združenje jezikovnih strokovnjakov (Forbundet Kommunikation og Sprog) je npr. ustanovilo denarni sklad za pomoč tolmačem, ki delajo v Iraku. Upajmo, da bodo temu pozitivnemu zgledu sčasoma sledila tudi druga združenja in poklicne organizacije po svetu.

Kljub prizadevanjem in odzivom poklicne skupnosti je izredno pomembno, da se na zaskrbljujoče stanje, ki prevladuje na področju vojnega in kriznega tolmačenja, odzivajo tudi politični akterji. Prvi pomembnejši korak v to smer predstavlja Deklaracija o zaščiti tolmačev na območjih konflikta, ki jo je 29. aprila 2010 podpisalo 40 članov parlamentarne skupščine Sveta Evrope v Strasbourgu (PACE 2010). To je prvi uradni politični dokument, ki javno priznava resnost problematike tolmačenja na kriznih območjih ter opozarja na težke in nevarne okoliščine, v katerih tolmači delajo. S podpisom deklaracije je bila jasno izražena politična volja za izboljšanje. Ustanovljena je bila tudi delovna skupina, ki je zadolžena za

izvedbo študije in bo lahko sčasoma predložila resolucijo na plenarnem zasedanju parlamentarne skupščine. Deklaracija obenem prispeva k poklicu tolmača na sploh, saj poudarja vrednost tolmaškega dela ter lahko spodbudi k prizadevanjem za vzpostavitev višjih standardov.

5 ZGODBE Z NASLOVNIC: OKNO V REALNOST VOJNEGA TOLMAČENJA

Vprašanje tolmačenja na kriznih območjih nikakor ne obstaja le v razmišljanju in pisanju posameznikov, ki kot pripadniki stroke ali raziskovalci na področju prevodoslovja in tolmačenja opozarjajo na različne vidike tega poklica, ampak je tovrstno delo zelo resničen vidik – četudi precej oddaljenega – dogajanja v osredju vojn in drugih človeških konfliktov.

Ameriški časnik Los Angeles Times (Miller 2009b) je priklical pozornost javnosti na sicer že rutinsko in, vsaj v Združenih državah, dobro poznano preračunljivost zasebnih podjetij in zavarovalnic, katerih žrtve so v zadnjih letih vse bolj pogosto tudi tolmači. To je postalo še posebej razvidno v obdobju, ki sta ga zaznamovali vojni v Iraku in Afganistanu, ko so ameriške vojaške sile zaradi vedno večjih operativnih potreb med in po konfliktih, torej tudi v fazi rekonstrukcije, začele zaposlovati tolmače iz vrst lokalnega prebivalstva. Tolmači so tako postali nepogrešljiv del obnove in vzpostavljanja stabilnosti po oboroženih spopadih ter pomembno sredstvo v boju proti uporniškim skupinam. Da bi lahko ugodila naraščajočim potrebam po tolmačih, se je ameriška vojska obrnila na podjetje Titan Corporation, ki je bilo pooblaščen za najem več kot 8000 večinoma iraških tolmačev (Miller 2009a). Za vsoto približno 1000 ameriških dolarjev na mesec so se tolmači kot pripadniki vojaških enot izpostavljali neposrednim nevarnostim vojne in tvegali posledice, ki so jim grozile v primeru, da se jih polastijo uporniške skupine, ki jim zaradi sodelovanja s sovražnikom praviloma niso prizanašale. Po nekaterih poročilih naj bi bilo med tolmači, ki sta jih za potrebe ameriških oboroženih sil v iraški vojni najeli podjetji Titan Corporation in L-3 Communications, med letoma 2003 in 2008 kar 360 smrtnih žrtev, več kot 1200 pa jih je bilo ranjenih (Miller 2009a). Še posebej osupljiv je podatek, da je skupno število smrtnih žrtev med tolmači v službi ameriške vojske v tem času preseglo skupno število vseh smrtnih žrtev drugih oboroženih sil v t. i. Koaliciji voljnih.

Program pomoči, ki ga je ameriška vlada vzpostavila s pomočjo zavarovalnic, naj bi deloval kot varovalo za tolmače in njihove družine v primeru poškodb ali smrti. In vendar, po številnih pričevanjih sodeč (Miller 2009b), tolmači in njihove družine do finančne pomoči ali obljubljenih denarnih odškodnin niso mogli dostopati. Pričevanja ter poročila, ki so vsebovala tudi dokumentacijo podjetij in

zavarovalnic, so pokazala, da so zavarovalniški agenti odlašali z izplačili denarnih nadomestil ali pa zavračali zahtevke za izplačila invalidnin in nadomestil za primer smrti, pri čemer so največkrat kot razlog navajali odsotnost ali pomanjkljivost uradnih poročil ali druge dokazne dokumentacije, ki bi potrjevala, da je poškodba ali smrt tolmača povezana z njegovim delom za vojsko.

Poleg tega so na tolmače, ki so jih na zdravljenje pošiljali v sosednjo Jordanijo, pritiskali, naj od zavarovalnic sprejmejo enkratno denarno izplačilo namesto rednih tedenskih ali mesečnih prejemkov, ki bi tekom nadaljnega življenja znašali bistveno več (Miller 2009b). V primeru, da ponudbe niso želeli sprejeti, naj bi jim celo grozili z izgonom v Irak, kar bi za tolmače pomenilo skoraj gotovo smrt. Tisti, ki jim je uspelo emigrirati v Združene države, so ostali praznih žepov, odvisni od borne socialne pomoči in prisiljeni v opravljanje slabo plačanih fizičnih del. Poleg tega so jim vsoto socialne pomoči v okviru ameriške zavarovalniške politike izračunali na osnovi prihodkov in stroškov življenja v njihovi domovini. Absurdno, saj je življenjska raven v Afganistanu ali Iraku toliko nižja kot v Združenih državah, da takšna denarna nadomestila upravičencem nikakor ne morejo omogočiti dostojnega življenja.

Zavarovalnica American International Group Inc. (AIG), največja ponudnica zavarovalnih polic za tolmače v Iraku, podrobnosti glede izvajanja svoje politike in obravnave posameznih primerov ni želela razkrivati (Miller 2009b). Kljub temu da predstavniki te mednarodne korporacije trdijo, da si prizadevajo v vsakem primeru delovati odgovorno, etično in pravično, se je ob pregledu pričevanj prizadetih težko otresti občutka, da poglobljena naloga zavarovalniških agentov ni pomagati žrtvam, temveč iskati in razkrivati od resničnosti odmaknjene administrativne pomanjkljivosti v dokumentaciji in poročilih. Na podlagi ugotovitev lova na birokratske napake lahko zavarovalnica v skladu z ameriškim pravnim sistemom zavrne še tako upravičen zahtevek.

Zlorabe vojnih tolmačev v korist zasebnih podjetij, ki imajo v vidnem polju svojega delovanja zgolj finančne interese, pa niso omejene le na neizprosne mehanizme velikih zavarovalnic. Ameriška tiskovna agencija Associated Press (AP 2009) v spletnem članku razkriva poročilo ameriških vladnih uradnikov, odgovornih za pregled poslovanja podjetja Global Linguist Solutions. To je kot eden večjih zasebnih ponudnikov jezikovnih storitev z ameriško vlado sklenilo pogodbo v višini 4,6 milijarde ameriških dolarjev, namenjenih oskrbi vojske z arabsko govorečimi tolmači, ki naj bi delovali v okviru operacij in misij v Iraku.

Ko so se preiskovalci poglobili v podrobnosti finančnega poslovanja podjetja, so odkrili, da je bilo več deset milijonov davkoplačevalskih dolarjev zapravljenih za kritje vprašljivih stroškov ali pa so bila sredstva izgubljena zaradi površnega

upravljanja. Zvezni uradniki, ki so se v Irak odpravili, da bi preverili učinkovitost delovanja podjetja, so med drugim opazili, da je bilo kakih 5 milijonov dolarjev (AP 2009) porabljenih za najemanje večsobnih stanovanj in vozil za pogodbene izvajalce. Obenem so opazili, da je bilo najemanje tolmačev počasno in neučinkovito, tako da takratnim potrebam v nobenem primeru ni bilo zadoščeno.

Takšna razkritja pričajo o tem, da je tolmačenje na kriznih območjih lahko tudi dobičkonosno – žal na škodo tolmačev. Vlade namenjajo velike količine sredstev za zagotavljanje nujne komunikacijske storitve, brez katere bi bilo sporazumevanje med različnimi stranmi konflikta popolnoma nemogoče. Na žalost se jih levji delež porazgubi med izvajalci in še bolj številnimi podizvajalci, katerih resnična vloga je največkrat vprašljiva. Morda bi bilo bolje, če bi vlade in vodilni akterji skrbneje razmišljali o smiselnosti tovrstnih stroškov in podporo preusmerili tja, kjer je res potrebna – v zagotavljanje dostojnega življenja tistim, ki so pri služenju njihovim interesom med najbolj ogroženimi.

6 SKLEP

Tolmačenje na kriznih območjih je področje, ki ponuja številne možnosti za raziskovanje. Že ob pregledu splošnih značilnosti postane očitno, da posamezna vprašanja, ki izhajajo iz opazovanja tolmaškega dela v občutljivih sporazumevalnih okoliščinah oboroženih konfliktov in humanitarnih kriz, lahko obravnavamo kot samostojna izhodišča za podrobnejšo obravnavo. Od opaznejših vidikov, ki so se izkazali tudi za najbolj pomembne in vredne razmisleka, izstopajo predvsem tisti, povezani z vlogo tolmača, njegovim statusom, usposabljanjem za delo, vprašanjem poklicne in osebne etike ter odnosom med udeleženci komunikacije. Raznolika dejavnost kriznih in vojnih tolmačev se s svojevrstnimi značilnostmi, ki jo jasno ločujejo od drugih oblik medjezikovnega prenosa, obenem izpostavlja kot samostojna tematika, ki si zaradi izrazitega vpliva na razvoj najbolj kritičnih družbenih dogajanj zasluži pozornost tako splošne kot strokovne in akademske javnosti.

Viri in literatura

- AIIC, 2009: *Code of professional ethics*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article24.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Associated Press, 2009: *Feds question Iraq interpreter contract*. http://www.msnbc.msn.com/id/32393792/ns/world_news-mideast/n_africa/ (dostop 16. 6. 2013).

- Bartolini, Giulio, 2009: *General principles of international humanitarian law and their application to interpreters serving in conflict situations*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page3396.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Chitrakar, Rok, 2011: *Tolmačenje na kriznih območjih*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo.
- Fitchett, Linda, 2010: *AIIC Forum on interpreters in conflict areas*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page3398.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Hsia, Tim, 2009: *Jacob, the Interpreter*. <http://atwar.blogs.nytimes.com/2009/09/22/jacob-the-interpreter> (dostop 16. 6. 2013).
- Inghilleri, Moira in Sue-Ann Harding, 2010: *Translating violent conflict*. Inghilleri, Moira in Sue-Ann Harding (ur.): *The translator: Translation and violent conflict*. Manchester: St. Jerome. 165–173.
- Kahane, Eduardo, 2007: *Interpreters in conflict zones: the limits of neutrality*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page2691.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Kahane, Eduardo, 2010: *Conflict zones: the first hurdle*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page3460.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Miller, Christian T., 2009a: *Chart: Iraqi translators, a casualty list*. <http://www.propublica.org/article/chart-iraqi-translators-a-casualty-list> (dostop 16. 6. 2013).
- Miller, Christian T., 2009b: *Foreign interpreters hurt in battle find U.S. insurance benefits wanting*. <http://articles.latimes.com/2009/dec/18/world/la-fg-interpreters18-2009dec18> (dostop 16. 6. 2013).
- Monacelli, Claudia, 2002: *Interpreters for peace*. Garzone, Giuliana in Maurizio Viezzi (ur.): *Interpreting in the 21st century: Challenges and opportunities*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 181–193.
- Moser-Mercer, Barbara in Grégoire Bali, 2008: *Interpreting in zones of crisis and war*. <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page2979.htm> (dostop 16. 6. 2013).
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe, 2010: *We should protect interpreters in conflict zones! Written Declaration 442*. <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=12805&Language=EN> (Dostop 16. 6. 2013)
- Thomas, Roy, 2003: *Follow-on protection for interpreters in areas of conflict*. Brunette, Louise (ur.): *The Critical Link 3*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 307–317.
- Union of Communication and Language Professionals, Denmark, 2006: *War participating interpreters*. <http://www.jtpunion.org/spip/IMG/.../WARPARTICIPATINGINTERPRETERS.rtf> (dostop 16. 6. 2013).